

Menthol

Zwart in een **witte** wereld

Lesprogramma groep 7-8 basisonderwijs

Inhoudsopgave

Inleiding	4
THEORETISCHE VERANTWOORDING	5
1. De thema's	6
1.1 Burgerschap	6
1.2 Cultureel erfgoed	6
1.3 Lesvervangend materiaal	7
1.4 Het lesmateriaal	7
2. Het didactisch ontwerp	8
2.1 De doelgroep	8
2.2 Aansluiting bij het curriculum	8
2.2.1 Oriëntatie op jezelf en de wereld	8
2.2.2 Kunstzinnige oriëntatie	8
2.3 Burgerschap	9
2.4 De lesdoelen	9
3. Het lesprogramma	10
HET LESPROGRAMMA	11
Uitleg werkwijze	12
Les 1: Introductie	13
I. Zwart in een witte wereld	13
II. Wit in een zwarte wereld	13
III. Joseph Sylvester	15
IV. Nabespreking	22

Les 2: Het debat	23
I. Introductie	23
II. Uitleg discriminatie	23
III. Inleiding op het debat	26
IV. Het debat	26
V. Nabespreking	27
Les 3: Taal	28
I. Introductie	28
II. Twengels	29
III. Straattaal	29
IV. Nabespreking	30
Les 4: Een eigen plakboek	32
I. Introductie	32
II. Verwerking	33
III. Presentatie	33
Met dank aan...	34
Artikel 1 Overijssel	35

Inleiding

'Wees trots op jezelf, wie je ook bent, en kom op voor je rechten als mens en burger!' Dit is een uitspraak van Joseph Sylvester (1890-1955), alias Menthol, de eerste zwarte man in Hengelo in 1920. Joseph Sylvester liet zien dat burgerschap bij de mens zelf begint. Bij de mens die trots is op zichzelf en daarmee anderen inspireert. Zijn verhaal spreekt daarmee nog altijd tot de verbeelding. Het is een verhaal van actief burgerschap dat soms gesteund wordt, dan weer wordt aangevallen. Het is een verhaal van vrijheid en gelijke rechten, van antidiscriminatie en tolerantie.

Om deze boodschap met een jonge doelgroep te delen heeft Artikel 1 Overijssel het lesprogramma 'Menthol: Zwart in een witte wereld' ontwikkeld. In deze handleiding vindt u alle benodigde informatie die u, de leerkracht, nodig heeft.

Deze handleiding bestaat uit twee delen: de theoretische verantwoording en de uitwerking van de lessen. In de theoretische verantwoording vindt u informatie over de thema's die aan bod komen, het didactisch ontwerp en een samenvatting van de te geven lessen. In het tweede deel treft u de uitgewerkte lessen aan.

Wij wensen u en de leerlingen een bijzondere, leerzame en inspirerende tijd toe.

Theoretische verantwoording

1. De thema's

Het lesprogramma 'Menthol: Zwart in een witte wereld' sluit aan bij twee thema's van het primair onderwijs, te weten actief burgerschap en cultureel erfgoed.

1.1 Burgerschap

Omdat het verhaal van Joseph Sylvester zoveel jaar na dato nog altijd actueel is, mag het niet verloren gaan. Om die reden is het lesmateriaal 'Menthol: Zwart in een witte wereld' voor het primair onderwijs ontwikkeld. Actief burgerschap, dat wat Joseph Sylvester liet zien, is hierbij het uitgangspunt.

Scholen zijn verplicht aandacht te besteden aan dit thema. Burgerschapsvorming brengt leerlingen de basiskennis, vaardigheden en houding bij die nodig zijn om een actieve rol te kunnen spelen in de eigen leefomgeving en in de samenleving. Ze maken kennis met begrippen als democratie, grond- en mensenrechten, conflicthantering, sociale verantwoordelijkheid, gelijkwaardigheid en het omgaan met maatschappelijke diversiteit.

Dergelijke zaken komen in dit lesprogramma aan bod. Daarmee levert het een bijdrage aan het feit dat burgerschap vraagt om bepaalde omgangs- en communicatievormen, zoals een kritische houding, discussie, dialoog en oplossingsgerichtheid. Daarbij levert het een bijdrage aan het erkennen van verschillen en het in hun waarde laten van anderen en het afzien van intimidatie en geweld.

Het verhaal van Joseph Sylvester wordt binnen het lesprogramma als inspirerend voorbeeld gebruikt. Het plakboek dat Sylvester bijhield en dat nog altijd bestaat, is het tastbare onderdeel aan de hand waarvan het verhaal verteld kan worden. Op die manier leren de jongeren Joseph Sylvester en zijn verhaal als voorbeeld van actief burgerschap kennen.

Binnen het thema burgerschap spelen drie domeinen een rol, te weten democratie, participatie en identiteit. Deze drie domeinen komen binnen het lesprogramma aan de orde. Aan ieder domein is een les gekoppeld.

1.2 Cultureel erfgoed

Naast actief burgerschap is het verhaal van Joseph Sylvester immaterieel erfgoed. Het is een verhaal waarbij het van belang is dat het van generatie op generatie wordt overgedragen, omdat het belangrijk is voor onze gemeenschappelijke identiteit. Het verhaal dient als een schakel tussen heden, het verleden en de toekomst. Door dit lesprogramma wordt dit aspect versterkt. Jongeren komen met het verhaal uit het verleden in aanraking en ontdekken wat de relevantie ervan heden ten dage is.

Sporen uit het verleden die in het heden voorkomen, die zichtbaar en tastbaar in het nu aanwezig zijn. Zo kan erfgoed het best omschreven worden. Hierbij kan het gaan om voorwerpen die in musea getoond worden, archeologische vondsten, monumenten en landschappen, archieven, maar ook daaraan verbonden gebruiken, gewoonten en verhalen.

Het zijn sporen die de moeite waard zijn om te bewaren voor de volgende generaties. Het erfgoed kan gaan over jezelf, over de cultuur van je directe omgeving of over de wereld. Het cultureel erfgoed kan verdeeld worden in materiële en immateriële sporen op het gebied van geschiedenis en cultuur.

Bij materieel erfgoed gaat het bijvoorbeeld om gebouwen, monumenten of archieven, terwijl het bij immaterieel erfgoed om gebruiken, gewoonten en verhalen gaat. Laatstgenoemde is van toepassing op dit lesprogramma; het verhaal van Joseph Sylvester is het uitgangspunt.

Het verhaal van Joseph Sylvester (1890-1955), ook wel Menthol genoemd, is tot de cultuur van Overijssel gaan behoren. Het is een streekverhaal waarvan de boodschap nog altijd actueel is. Binnen het lesprogramma vormen de volgende twee sporen het erfgoed dat centraal staat:

- Het verhaal van Joseph Sylvester als immaterieel erfgoed;
- Het plakboek van Joseph Sylvester als materieel erfgoed.

1.3 Lesvervangend materiaal

Het lesmateriaal 'Menthol: Zwart in een witte wereld' sluit aan bij de kerndoelen van het primair onderwijs (zie hoofdstuk 2). Het betreft lesvervangend materiaal; het vervangt materiaal dat scholen anders gebruiken om aan het thema aandacht te besteden. Hierdoor vindt er geen extra belasting van de scholen plaats.

1.4 Het lesmateriaal

Het lesmateriaal van 'Menthol: Zwart in een witte wereld' bestaat uit twee onderdelen:

1. De handleiding voor de leerkracht.

In deze handleiding, zoals die nu voor u ligt, is alle voor de leerkracht van belang zijnde informatie opgenomen. Hierbij gaat het onder andere om de leerdoelen, de plaats van het project binnen het onderwijsprogramma en de uitgewerkte lessen. De handleiding is zo vormgegeven dat de leerkracht zonder al te veel voorwerk de lessen kan geven.

In het lesprogramma vindt u een aantal internetlinks. Al deze bronnen zijn in het document 'Internetlinks' voor u op een rij gezet. Met behulp van dit document kunt u op het juiste moment snel het juiste fragment tonen.

Voor de afsluitende les kunt u gebruik maken van twee documenten, te weten 'Mijn plakboek' of 'Opdracht plakboek'.

Al deze documenten kunt u vinden via http://www.artikel1overijssel.nl/?page_id=1309 of <http://www.sylvestermethol.nl/lesmateriaal.htm>.

2. Het plakboek.

Het plakboek dat Joseph Sylvester tijdens zijn leven bijhield bestaat nog altijd. Gezien het kwetsbare en unieke karakter van het document is het niet mogelijk om scholen dit plakboek aan te leveren. Om het plakboek toch aan de leerlingen te kunnen tonen is het document gescand. Zo is er een digitaal exemplaar ontstaan waar u en de leerlingen gebruik van kunnen maken. Dit plakboek vindt u via http://www.artikel1overijssel.nl/?page_id=1309 of <http://www.sylvestermethol.nl/lesmateriaal.htm>.

2. Het didactisch ontwerp

2.1 De doelgroep

Het lesprogramma 'Menthol: Zwart in een witte wereld' is ontwikkeld voor het primair onderwijs en specifiek voor groep 7-8. Voor deze doelgroep geldt dat actief burgerschap en cultureel erfgoed gerelateerd zijn aan verschillende vakgebieden.

2.2 Aansluiting bij het curriculum

'Menthol: Zwart in een witte wereld' sluit aan bij de kerndoelen van de leergebieden Oriëntatie op jezelf en de wereld en Kunstzinnige oriëntatie. Daarnaast vindt het aansluiting bij Burgerschapsvorming.

2.2.1 Oriëntatie op jezelf en de wereld

Het lesprogramma sluit aan bij het leergebied Oriëntatie op jezelf en de wereld. Bij het onderdeel Mens en Samenleving gaat het om de kerndoelen 37 en 38:

- *Kerndoel 37: De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.*

Het gaat hier om het vergroten van de verbondenheid met de eigen omgeving of de gemeenschap.

- *Kerndoel 38: De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.*

Het vergroten van een cultureel bewustzijn en burgerschap staat hier centraal.

Ook het onderdeel Tijd komt in het lesmateriaal aan bod. Hierbij gaat het om de kerndoelen 51, 52 en 53. Bij deze kerndoelen draait het om identiteitsvorming en het vergroten van historisch besef en historisch redeneren.

- *Kerndoel 51: De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.*
- *Kerndoel 52: De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van tien tijdvakken.*

De tijdvakken die hier centraal staan zijn de crisisjaren (1929) en de tijd van de Tweede Wereldoorlog.

- *Kerndoel 53: De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeelden verbinden met de wereldgeschiedenis.*

2.2.2 Kunstzinnige oriëntatie

De leerlijn van cultureel erfgoed is onderdeel van het leergebied Kunstzinnige Oriëntatie. Kerndoel 56 vermeldt: *De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.*

Dit kerndoel kent waar het om cultureel erfgoed gaat de volgende onderdelen: objecten uit het verleden, rituelen en gebruiken, kunstzinnige disciplines en verhalen. Met name dit laatste onderdeel is binnen dit lesprogramma relevant, omdat het bijvoorbeeld betrekking heeft op buurtbewoners en migranten.

Ook bij de andere twee kerndoelen van dit leergebied, kerndoel 54 en 55, zijn van belang. Kerndoel 54 – *De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te*

drukken en om er mee te communiceren – en kerndoel 55 – De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren – sluit het lesprogramma aan.

2.3 Burgerschap

De school vormt een afspiegeling van de samenleving. Taak van het onderwijs is om de leerlingen voor te bereiden op een actieve deelname aan de samenleving. Kunst en cultuur spelen hierbij een rol; zij leveren naast individuele verrijking ook gedeelde sociale ervaringen op. Door middel van erfgoed, zoals het verhaal van Joseph Sylvester, wordt de leerling zich bewuster van zijn eigen identiteit, geschiedenis en gemeenschappelijke omgeving. Direct aanknopingspunt van erfgoededucatie bij burgerschapsvorming is dat de eerste de betrokkenheid bij de gemeenschappelijke omgeving vergroot.

Actief burgerschap speelt binnen het onderwijs een belangrijke rol. Het gaat over de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te kunnen leveren. Binnen burgerschapsvorming is erfgoededucatie zowel een doel als een middel. Het verhaal van Joseph Sylvester dient als doel waar het gaat om het ontwikkelen van een groter cultureel bewustzijn bij de leerlingen. Hierbij wordt bedoeld het waarderen van de maatschappelijke en culturele betekenis van het verhaal. Het gaat om het bevorderen van respect voor de omgeving en het historisch besef. Daarnaast wordt het verhaal van Joseph Sylvester ingezet als middel binnen het onderwijs. Het verhaal wordt gebruikt als middel om de achterliggende lesstof (zie 3.4 De lesdoelen) concreet te maken en de betrokkenheid van de leerlingen te vergroten.

2.4 De lesdoelen

De te behalen doelen van 'Menthol: Zwart in een witte wereld' liggen op de volgende terreinen:

- Het opdoen van kennis over cultureel erfgoed uit de eigen leefwereld, en kennis over de thema's anders zijn, buitensluiten, burgerschap en discriminatie.
- Het opdoen van vaardigheden. Verschillende intelligentieniveaus van de leerlingen worden tijdens het lesprogramma aangesproken.
- Attitude-ontwikkeling. Leerlingen worden bekend gemaakt met thema's discriminatie, democratie, participatie en integratie en leren de hedendaagse democratie en vrijheid in Nederland te waarderen.

De leerling leert:

- over de geschiedenis van zijn eigen omgeving, en wordt zich bewust van het culturele erfgoed in de eigen omgeving;
- de betekenis van het begrip discriminatie kennen;
- dat discriminatie in Nederland verboden is;
- debatteren en op die manier een element van democratie kennen;
- dat taal een belangrijk onderdeel van integratie is;
- zich in te leven in een ander;
- na te denken over de eigen identiteit;
- concrete bronnen te gebruiken om zich een beeld te vormen en antwoord te vinden op vragen die hij zelf stelt bij de thema's discriminatie, burgerschap en democratie;
- informatie te verzamelen, te beoordelen en te gebruiken.

3. Het lesprogramma

Het lesprogramma 'Menthol: Zwart in een witte wereld' bestaat uit vier lessen. De volgorde van de lessen ligt vast, verder zijn de lessen zo in te delen als het u het beste past. Iedere les duurt ongeveer een uur, maar uitbreiding kan wenselijk zijn. Kort weergegeven ziet de indeling en inhoud van de lessen er als volgt uit:

Les 1: Introductie

De leerlingen bekijken het (digitale) plakboek en het verhaal van Joseph Sylvester wordt verteld.

Les 2: Het debat

Deze les sluit aan bij het domein Democratie van actief burgerschap. De leerlingen ontdekken dat Joseph Sylvester te maken had met vooroordelen en discriminatie. Na een inleiding gaan de leerlingen met elkaar in debat over gevoelige actuele thema's.

Les 3: Taal

Deze les sluit aan bij het domein Participatie van actief burgerschap. De leerlingen ontdekken dat Joseph Sylvester graag in de Hengelose samenleving wilde integreren. Op het aspect taal wordt speciaal ingezoomd; leerlingen maken een vergelijking tussen het Twengels van Joseph Sylvester en de hedendaagse straattaal.

Les 4: Het plakboek

Deze les sluit aan bij het domein Identiteit van actief burgerschap. De leerlingen bekijken het plakboek van Joseph Sylvester nogmaals en maken een vergelijkbaar plakboek waarin zij hun eigen identiteit zichtbaar maken.

Vanaf pagina 13 treft u de uitgewerkte lessen aan.

Het lesprogramma

Uitleg werkwijze

Op de volgende pagina vindt u de uitwerking van de eerste les. De vormgeving is zo gemaakt dat u snel duidelijk heeft wat u wanneer moet doen.

De tekstvakken geven aan wat u moet doen:

De tekst in deze tekstvakken vertelt u wat er op dat moment in de les aan de orde komt of wat er moet gebeuren. In feite kunt u deze teksten voorlezen of als input voor uw eigen verhaal gebruiken.

In deze tekstvakken vindt u delen uit het boek 'Menthol' van Frank Krake (zie Met dank aan...). De tekstdelen hebben betrekking op dat wat er verteld of gedaan wordt en dienen als illustratie. U kunt de tekst voorlezen. Aan het einde van ieder fragment vindt u het paginanummer van de bladzijde van het boek waarop deze tekst te vinden is.

De overige teksten zijn alleen voor u van belang. Deze teksten geven u achtergrondinformatie of extra uitleg.

Les 1: Introductie

I. Zwart in een witte wereld

De leerlingen bekijken en onderzoeken het (gedigitaliseerde) plakboek van Joseph Sylvester, zonder dat zij weten wat het is of waar het vandaan komt. Het verhaal achter het object wordt verteld en het thema wordt geïntroduceerd.

Klassikaal bekijkt u het plakboek via het digiboard. U kunt gebruikmaken van:

http://www.artikel1overijssel.nl/?page_id=1309 of

<http://www.sylvestermenthol.nl/lesmateriaal.htm>

U bladert door het boek, bekijkt bepaalde delen en vraagt vervolgens:

- Wanneer zal dit plakboek gemaakt zijn?
- Waar zal dit plakboek gemaakt zijn?
- Wie zal het plakboek gemaakt hebben?
- Wat zal er bijzonder zijn aan de hoofdpersoon?

Het plakboek is gemaakt door Joseph Sylvester. Op 10 augustus 1890 werd hij in Saint Lucia geboren. Dat is een eiland in het Caribische gebied. Via Amerika en België kwam hij uiteindelijk in het Overijsselse Hengelo terecht, waar hij tot aan zijn dood in 1955 woonde. Joseph viel op omdat er iets bijzonders aan hem was. Tenminste, dat vond men in die tijd bijzonder: hij had een donkere huidskleur. Hij was zwart in een witte wereld.

II. Wit in een zwarte wereld

Wij verbazen ons er niet meer over als wij iemand tegenkomen die een donkere huidskleur heeft. In de tijd waarin Joseph leefde waren de mensen dat in Europa, in Nederland en in Hengelo nog niet gewend.

Maar ook het omgekeerde kon en kan nog altijd het geval zijn: iemand met een blanke huidskleur kan opvallen. Luister maar eens naar het volgende verhaal van een Nederlandse, blanke vrouw die in Nigeria (Afrika) woont:

Oyibo

Oyibo! Oyibo! Oyibo! De buurtkinderen zijn na een aantal maanden nog steeds niet gewend aan blanken in de wijk. Pogingen om ze onze namen te leren beginnen bij de oudere kinderen te werken. Dit blijkt nog niet zo makkelijk, Esly en Stacey zijn namen die hier niet voorkomen. Dus worden we nu nageroepen als Auntie Elly en Auntie Sisi.

Maar ook volwassenen roepen ons na: *Oyibo!* Letterlijk; 'blanke man'. Kun je je voorstellen dat ik in Enschede op straat zou lopen en iedere niet-blanke zou naroeppen als Zwarte man! Zwarte man! (ook van toepassing op Marokkanen, Spanjaarden en vrouwen). Ik denk niet dat dat me in dank afgenomen zou worden.

(...)

Dat de kinderen het spannend, interessant en opwindend vinden dat er twee (niet een, maar zelfs twee!) *oyibo's* in hun wijk wonen, dat snap ik helemaal. Maar de volwassenen die me naroeppen, daar word ik wel eens moe van. Ik stel me zo voor dat ook Joseph Sylvester (Menthol), de eerste allochtoon van Hengelo, zich zo gevoeld moet hebben.

Bron: eslyvandam.blogspot.nl

Vraag de leerlingen het volgende:

- Hoe zouden de leerlingen het vinden om op die manier, als een soort *alien*, bekeken te worden?
- Heeft iemand daar ervaring mee? Misschien tijdens een buitenlandse reis?

Joseph Sylvester moet zich ook zo bekeken gevoeld hebben. Hij was de eerste gekleurde man in Hengelo. Luister maar naar de volgende verhalen:

Joseph komt aan in Europa, in Antwerpen, en dan gebeurt het volgende:

Joseph zet koers naar het station. Onderweg kijken mensen hem in het voorbijgaan aan alsof hij van een andere planeet komt. Joseph lacht vriendelijk terug. Zijn ontblote gebit met parelwitte tanden laat de ogen van die mensen zo'n beetje uit hun kassen vallen. Zoiets hebben ze nog nooit gezien. 'Een neger in Antwerpen.' (p. 50)

Ook in Nederland en Hengelo kijkt men op van zijn verschijning:

Sensatie in Hengelo. Het nieuws doet als een lopend vuurtje de ronde. 'Er woont een neger in de stad.' Hij is nu al een aantal dagen achtereen gezien bij hotel-restaurant Neuf. Er zijn wat mensen die hem al eens eerder op de markt in de stad hebben zien staan. Dat verhaal was heel Hengelo doorgegaan. Maar wie het niet met eigen ogen had gezien, geloofde het simpelweg niet. Een zwarte man in Hengelo? Blijkbaar wel. Die zwarte man heeft met een grote koffer en manden vol spullen zijn intrek genomen in het hotel. De eigenaar, meneer Detters, heeft het zelf aan zijn gasten verteld: 'Ik zweer het, een echte neger!' (p. 89)

Hengelo is helemaal in rep en roer als enkele weken later blijkt dat de nieuwe donkere inwoner met enige regelmaat gesignaleerd wordt met Roosje Borchert. Roosje, de enige dochter van bakker Borchert, die onlangs overleden is. Hun Roosje, altijd mooi opgemaakt met echte make-up en gekleed volgens de laatste mode uit Parijs. Ze zou iedere jongen uit de stad naar haar hand kunnen laten dingen. Het knapste meisje van Hengelo. En uitgerekend zij komt met een zwarte man op de proppen. De Hengeloërs kennen zwarte mensen eigenlijk alleen van verhalen en van foto's in de krant. Als je een paar jaar eerder een pak koffie bij De Gruyter kocht, kreeg je een plaatje van een 'inboorling' cadeau. (p. 91)

In Hengelo zijn ze jaren later nog altijd niet helemaal aan hun nieuwe zwarte stadgenoot gewend. Nog steeds rennen vooral vrouwen soms hard weg als ze Joseph plotseling van dichtbij zien. Joseph blijft altijd vriendelijk lachen. Hij heeft eigenlijk medelijden met ze. Kinderen zijn een stuk opener. Er lopen altijd wel wat kinderen achter hem aan als hij door de stad loopt. Als hij zich omdraait om ze voor de grap te laten schrikken, stuiven ze alle kanten op. Soms gaat hij even op een bankje zitten om een praatje met ze te maken. Ze willen dan zijn blote arm vastpakken en kijken of hun handjes daarna zwart zijn geworden. Als hij de binnenkant van zijn handen laat zien, begrijpen die kinderen er helemaal niets meer van. Blanke handen, hoe is dat mogelijk? Heel af en toe doet hij het trucje dat hij in Saint Lucia al geleerd heeft. Hij laat dan zijn oogbollen rollen. Prachtig vinden ze dat. (p. 123)

Vraag aan de leerlingen hoe zij de verhalen vinden. Kunnen zij zich er iets bij voorstellen? Vinden zij het raar, of begrijpelijk? Maken zij het wel eens mee dat zij iemand ontmoeten die zij raar of vreemd vinden? Zo ja, wat voor mensen zijn dat dan?

III. Joseph Sylvester

Aan de hand van het digitale plakboek van Joseph Sylvester kunt u zijn levensverhaal vertellen. Naast de tekstvakken vindt u de pagina's die bij het op dat moment behandelde thema aansluiten:

De jaren '20

In de jaren twintig van de vorige eeuw kwam Joseph Sylvester naar Twente. De Eerste Wereldoorlog was net achter de rug. De mensen dachten dat zo iets verschrikkelijks nooit meer zou gebeuren. In veel landen, en zo ook in Nederland, ging het economisch gezien goed en de mensen waren positief.

Plakboekpagina's 2 t/m 4

In Europa en Nederland woonden toen bijna geen mensen met een donkere huidskleur. Er was alleen een aantal bekende donkere sporters en artiesten die de blanke mensen kenden. Daarom was Joseph een opvallende verschijning. Mensen die Joseph gekend hebben vertelden later dat zij bang voor hem waren geweest, omdat zij nog nooit een 'zwarte' gezien hadden.

Menthol

In het witte Hengelo kwam de zwarte Joseph Sylvester wonen. Hij was op 10 augustus 1890 in Saint Lucia geboren. Dat is een eiland in het Caribische gebied. Via Amerika en België kwam hij het Overijsselse Hengelo terecht.

Hij was een handelsman en stond op markten in heel Nederland. Hier verkocht hij Babajaba tandpasta.

Joseph maakte tijdens zijn werk gebruik van zijn huidskleur. Omdat men bij donkere mensen aan een mooi wit gebit dacht en omdat hij tandpasta verkocht, kreeg hij al snel de bijnaam 'Menthol'.

Plakboekpagina's 5 t/m 10

Huwelijk

Tijdens een van zijn reizen ontmoet Joseph Anna Marie Borchert; zij wordt Roosje genoemd. Roosje is mannequin en volgens velen het mooiste meisje van Hengelo. Joseph en Roosje worden verliefd en dat is groot nieuws in het witte Hengelo. Een witte vrouw die een relatie krijgt met een zwarte man is in die tijd groot nieuws. Dat blijkt ook tijdens hun bruiloft. In 1928 trouwen Joseph en Roosje met elkaar. Door hun huwelijk worden ze in het hele land bekend.

Plakboekpagina's 11 t/m 15

(zie ook volgende pagina)

Er kwamen zoveel mensen kijken dat winkels hun deuren sloten, fabrieken dicht gingen en de politie eraan te pas kwam om de orde te handhaven.

Heel Hengelo is uitgelopen voor de meest bijzondere gebeurtenis van het decennium. Het bruidspaar heeft hun huwelijk aangekondigd in landelijke en regionale kranten, maar dat was voor de lokale bevolking eigenlijk overbodig. Zelfs de winkels zijn deze ochtend gesloten. Tot in de Willemstraat en de Brinkstraat, ver verwijderd van het stadhuis, proberen mensen een glimp van het spektakel op te vangen. Toeschouwers hangen uit vensters en staan zelfs op daken. Omdat het plaatselijke politiekorps uit slechts twaalf dienders bestaat, is versterking ingeroepen van de marechaussee om de mensenmassa in goede banen te leiden. Een cordon rondom het stadhuis moet garanderen dat de koetsen hun bestemming kunnen bereiken. Het gaat nog bijna mis als de trappelende paarden te dicht bij de toeschouwers komen. Een kleine paniek breekt uit, maar kordaat optreden van agenten voorkomt erger.

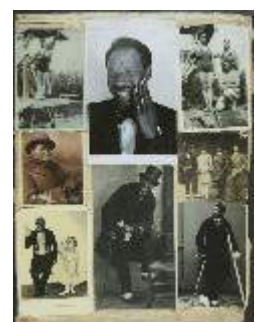
Dan opent de koetsier eindelijk de deur van de voorste koets en stijgt een gelukkig kijkende donkere heer uit.

'Menthol,' gaat het door het publiek. 'Daar heb je Menthol. Dat is hem.'

'Wat ziet hij er geweldig uit,' verzuchten de vele huisvrouwen aan de kant van de weg. (p. 105)

Opvallend

Joseph en Roosje gingen aan de Brugstraat in Hengelo wonen. Joseph viel op omdat hij er bijzonder uitzag. Hij droeg kleren die de grote sterren uit Hollywood ook droegen. Trots liep hij over straat in zijn zwarte smoking, hoge hoed, witte handschoenen, slobkousen en onder zijn arm een wandelstok met grote zilveren knop. Soms droeg hij een bontgevoerde overjas. Zijn vrouw Roosje viel ook op. Zij was mannequin en droeg de laatste mode.

Plakboekpagina's 16 t/m 18

Vooroordelen

In Nederland kenden de mensen bijna geen donkere mensen. Juist daarom had men vooroordelen over donkere mensen.

Bijzonder was dat Joseph zich hier niet tegen verzette, maar er juist gebruik van maakte. En dat niet alleen, maar hij maakte het racisme van de blanke Nederlanders belachelijk. Hij ging in op de vooroordelen over zwarte én witte mensen. Hij liet zien dat beide onjuist waren en daarmee dat de vooroordelen absurd waren. Hij probeerde de negatieve vooroordelen over donkere mensen te vervangen door een positief beeld.

Op de markten verkocht Joseph vooral zijn Babajaba-tandpasta. Het was een groot succes, vooral omdat hij er een hele show van maakte.

Plakboekpagina's 19 t/m 22

'Babajaba Menthol tandpasta is het geheim van het zwarte ras,' zegt hij tegen zijn publiek. 'Om u te bewijzen hoe sterk mijn tanden er van zijn geworden, laat ik u dit zien.'

Het publiek gelooft zijn ogen niet. Joseph buigt zich door zijn knieën, houdt zijn handen uitgestrekt naast zich alsof hij een vogel is en zet zijn tanden in de leuning van de stoel. Langzaam tilt hij de stoel een centimeter of dertig omhoog met het jongetje, dat inmiddels weer lachen kan, er doodstil op.

Nadat Joseph de stoel weer heeft neergezet en het ventje een aai over zijn bol heeft gegeven, verdringen de toeschouwers zich om de dozen met tubes die op een hoek van het houten plateau staan. Na een kwartiertje heeft ook de laatste koper zijn felbegeerde tandpasta binnen. (p. 129)

Crisisjaren

In de jaren dertig van de vorige eeuw ging het economisch slechter; er was een economische crisis. Ook Joseph kreeg hiermee te maken.

Plakboekpagina's 23 en 24

Het werd steeds moeilijker om zijn tandpasta te verkopen. Daarom bedacht hij iets nieuws: hij ging zich bezighouden met de handel in dierenhuiden en het fokken van konijnen.

Weer bedacht hij een opvallende manier om de mensen te bereiken. Zo sprak hij over Atoomsplits Torpedo Sneldek Rammen, die hij aanbood om particuliere konijnen te laten dekken. Hij prees ze als volgt aan: 'Deksucces verzekerd, onder garantie binnen 31 dagen'. Ook hield Joseph zich bezig met het slachten van konijnen. Hierover zei hij: 'Dit geschiedt binnen 4 minuten en 59 seconden, geheel kosteloos, tegen inlevering van het velletje'.

Tweede Wereldoorlog

De Tweede Wereldoorlog brak aan en Joseph werd door de Nazi's opgepakt. Dit had niet met zijn huidskleur, maar met zijn nationaliteit te maken. Hij had een Brits paspoort omdat hij werd geboren op het Caribische eiland Saint Lucia. Omdat Duitsland in oorlog was met Engeland werden alle in Nederland woonachtige Britten geïnterneerd in kamp Schoorl. En dus ook Joseph. Op zijn registratieformulier werd 'Vollblutneger' gezet. Hij werd niet lang gevangen gehouden. De bezetter vond Joseph ongevaarlijk en liet hem verder met rust.

Toch bleef de Tweede Wereldoorlog een onzekere tijd voor Joseph en Roosje. De Duitsers vonden het blanke Arische ras het hoogste ras. Joseph was niet zozeer bang dat de Duitsers hem zouden vervolgen, maar maakte zich meer zorgen om zijn vrouw. Om Roosje niet in moeilijkheden te brengen besloten ze kort na het uitbreken van de oorlog een scheiding aan te vragen.

Als het echtpaar op een avond in maart na een heerlijk diner bij hun favoriete restaurant Neuf nageniet met een kop koffie, schraapt Joseph zijn keel. Met een ernstige blik, die Roosje zelden heeft gezien, begint hij te praten:

'Darling, my Rose. Je weet hoeveel ik van je hou en hoe blij ik ben dat we elkaar ooit getroffen hebben. Ik ben stapelgek op je en ik wou dat we eeuwig bij elkaar zouden kunnen blijven. Aan mij zal dat niet liggen. Maar die verrekte Duitsers...'

Roosje weet dan al waar dit gesprek naar toe zal gaan. Ze hebben het er al eerder over gehad.

'Is het tijd nu?' vraagt ze met een verontruste frons.

'Ja, we moeten niet langer wachten. Dan kan het te laat zijn. We zullen moeten uitzoeken hoe het allemaal precies werkt en hoe lang zo'n procedure duurt.'

Joseph en Roosje besluiten die avond om te gaan scheiden, uit pure liefde voor elkaar. (p.186)

Joseph heeft ook nog andere zorgen. Al langer zijn er berichten dat Franse en Britse onderdanen die in Nederland wonen zich moeten melden. Hij denkt dat het zo'n vaart niet zal lopen, maar uitgerekend die dag verschijnt in de kranten een officieel politiebericht dat iedereen die aan de omschrijving voldoet en zich niet meldt voor elf uur de volgende ochtend wordt opgepakt. Hij beseft dat er weinig anders opzit.

Om één minuut voor elf staat hij op de stoep voor het politiebureau. In zijn rechterhand een kleine koffer met de hoogst noodzakelijke spullen en in de linkerhand zijn paspoort. In zijn zondagse kledij, zoals iedereen hem kent uit zijn vroegere jaren. Hoge hoed, pak met vlinderstrik en natuurlijk zijn handelsmerk: witte slobkousen. Zijn wandelstok heeft hij uit voorzorg thuisgelaten, bang dat ze hem afnemen, met die mooie zilveren knop er op. (p. 203)

Joseph wordt naar interneringskamp Schoorl overgebracht.

Zelfverzekerd loopt Joseph Sylvester de poort binnen van interneringskamp Schoorl, waar enkele tientallen gevangenen hem aan staren. Vriendelijk kijkt hij om zich heen, maar voordat hij alles goed kan bekijken wordt hij aan zijn arm meegenomen en een barak in geduwd. Het duinzand knispert onder zijn schoenzolen op de houten vloer. Hij moet gaan zitten. Opnieuw wordt zijn koffer doorzocht en vervolgens aan de kant geschoven. Zijn paspoort wordt in beslag genomen en zijn naam in het register bijgeschreven met de datum erachter, 25 juni 1940.

Verbaasd kijkt Joseph naar het woord dat daaronder wordt geschreven; Vollblutneger. Hij weet in eerste instantie niet goed wat hij daarvan moet denken. Dan maakt een gevoel van trots zich van hem meester. Zo had hij het nog niet eerder bekenen. Vollblutneger klinkt wel goed eigenlijk. (p. 206)

Bron: www.aliasmenthol.nl

Zo verstrijken de dagen in kamp Schoorl. Joseph maakt optimaal gebruik van zijn charme en zijn talenten. Hij kan met iedereen goed opschieten; met zijn medegevangenen, maar ook met veel van de soldaten, van wie de meesten ook maar gewone jongens zijn die niet onder de dienstplicht uitkonden.

Wat er buiten de hekken gebeurt gaat vrijwel volledig aan ze voorbij. Wel zijn er iedere dag nieuwe geruchten. Over transporten naar andere kampen, over een spoedige vrijlating, maar ook over het verloop van de oorlog. (p. 213)

Na de oorlog

Na de bevrijding van Nederland ging Joseph tegen betaling de kleding wassen van de soldaten die hielpen bij de bevrijding. Hij had een wasmachine in zijn tuin staan. Hierdoor werd hij 'the laundry man from Hengelo' genoemd. Na de bevrijding ging Joseph bedrijfskleding van verschillende Hengelose bedrijven wassen. Ook hield hij zich bezig met de handel in oude metalen en oud papier.

Overlijden

In 1955 werd Joseph ziek en overgebracht naar het ziekenhuis. Op 26 mei 1955 overleed hij. Hij was toen nog geen 65 jaar oud.

'Deze envelop heb ik al enkele maanden klaar liggen,' zegt hij. 'Er zit een advertentietekst in voor de krant. Ik heb hem bewaard voor u,' hij reikt met zijn rechterhand de kapelaan de brief aan.

'Lees maar.'

Voorzichtig opent kapelaan Hegge, een vriend van Menthol, de envelop en hij gaat rechtop zitten, zodat het licht op het velletje papier valt.

'NU KOMT DE LAATSTE

HET SLOT VAN DE HEMELSE VERLICHTING

In verband met de vele blijken van medeleven bij zijn gemotiveerde feestviering, mede naar aanleiding van zijn 27 jarige verblijf in Hengelo, dat voor hem verliep als een man van onbesproken gedrag, waarop hij zeer trots is, meent hij het Hengelose publiek nogmaals zijn dank te moeten brengen. Al wordt een neger veelal achterlijk genoemd, toch draagt hij geen masker, maar geeft uiting aan zijn gevoelens op zijn manier.

U dankend voor het lezen

De volbloedneger Menthol'

Het gelaat van kapelaan Hegge is wit weggetrokken. De twee kijken elkaar aan en hoeven verder niets meer te zeggen.

Twee dagen later, op 26 mei 1955, slaapt Joseph Sylvester vredig in, met Roosje aan zijn zijde. Ze houdt zijn hand innig vast en weent onafgebroken. Het plafond en de wanden van het ziekenhuis zijn wit, onkreukbaar wit, net als het bed met de dekens en lakens. Daaronder ligt een zwarte man die niet ouder werd dan vierenzestig jaar. Een trotse uitdrukking op zijn gezicht en zijn rug recht. Alleen God heeft hem er onder kunnen krijgen. (p.294)

IV. Nabespreking

Hoe vonden de leerlingen dat wat zij gehoord en gezien hebben? Wat vonden zij opvallend/bijzonder/mooi/etc.? Kenden zij het verhaal misschien al, of deed het hen ergens aan denken?

Het graf van en de gedenkplaque voor Joseph en Roosje.

Begraaf- en gedenkpark Deurningerstraat.
Deurningerstraat 262 te Hengelo.

Les 2: Het debat

Deze les sluit aan bij het domein Democratie van actief burgerschap. Hierbij vergaren de leerlingen kennis over de democratische rechtstaat en politieke besluitvorming; democratisch handelen en de maatschappelijke basiswaarden.

I. Introductie

Begin de les als volgt:

Bij binnenkomst van de leerlingen verdeelt u hen in twee groepen. Indien de leerlingen al op hun plek zitten kunt u leerlingen eventueel van plaats laten wisselen. U moet voor uzelf het lokaal in twee blokken kunnen verdelen. Tijdens uw inleiding wordt de ene groep achtergesteld ten opzichte van de andere groep.

De indeling van de groepen kan bijvoorbeeld gemaakt worden op basis van het specifiek uitsluiten op kleur van de ogen of het haar, geslacht, of op het feit of jongeren wel of niet brildragend zijn. Het is ook mogelijk om voor een juist puur willekeurige indeling te kiezen. Tijdens uw indeling zegt u niets over uw bedoelingen.

Als alle leerlingen op hun plek zitten bespreekt u iets met hen, bijvoorbeeld hoe de pauze verlopen is. Idee is dat u de ene groep alle aandacht geeft, terwijl u de andere groep negeert. Of u kunt uw gedrag duidelijk laten verschillen: op de reacties vanuit de ene groep reageert u aardig en positief, terwijl u op de andere groep bozig en negatief reageert.

Na ongeveer 10 minuten neemt u uw gewone rol weer aan. Is de leerlingen iets opgevallen? Hoe hebben zij uw gedrag ervaren? Wat vonden zij ervan?

U legt uw opzet uit. Het was vooraf bedacht, zodat de leerlingen kunnen voelen en ervaren hoe het is om buitengesloten te worden en hoe discriminatie in zijn werk gaat. Vraag ook aan degenen die u positief behandeld heeft hoe zij dit vonden. Vonden ze het raar, prettig of vonden ze het heel normaal?

II. Uitleg discriminatie

Joseph werd tijdens zijn leven meerdere malen buitengesloten om wie hij was. Dat wordt discriminatie genoemd. Hij werd gediscrimineerd omdat hij anders was – er anders uitzag en anders deed – dan de meerderheid van de mensen. Hij was de enige zwarte man in het witte Hengelo van die tijd.

Enkele dagen na de bruiloft zitten Roosje en Joseph thuis aan de Brugstraat nog na te genieten. (...) Ze bekijken die avond de kranten en tijdschriften met de verslagen van hun trouwerij. Over één artikel vindt Roosje zich enorm op.

'Kijk toch eens Joseph, dit kan toch niet? Wat denken ze wel niet?'

Roosje wijst hem op een alinea:

.... Het bruidspaar, voor zoover in het gegeven geval mogelijk was, bleek van emotie. Het bruidje keurig in het wit met blanke sluier en een sleep die door 3 bruidsmeisjes werd gedragen, Mr. Menthol, zwart als altijd.....

'Goed hè,' reageert Joseph. 'Het werkt. Ook in de kranten noemen ze me nu Menthol.'

Roosje kijkt hem vol ongeloof aan.

'Zie je dat dan niet of wil je het niet zien?' vraagt ze. 'Bleek van emotie voor zover mogelijk en jij zwart als altijd. Dat schrijf je toch niet, dat kan toch niet.'

'Rose toch. In Amerika worden negers bespuwd, geslagen en zelfs gelyncht om hun huidskleur. Volwassen mannen in witte lakens en met grote witte puntmutsen over hun hoofd jagen er zelfs openlijk op negers. En hier moet ik mij opwinden over zo'n stukje in de krant? Dacht het niet. Laat de mensen toch praten, schrijven en denken wat ze willen hier. Wij staan daar boven en hebben elkaar toch. Ik maak gebruik van de sterke kanten van mijn donkere kleurtje en hou ze allemaal voor de gek als het moet. Nederland is goed voor mij en heilig vergeleken met Amerika, maar ook met Frankrijk en België. Let it go, baby.' (p. 109)

Enkele dagen later maken ze een voorval mee dat een diepe indruk maakt. Ze lopen op een doordeweekse avond gearmd door de stad, om nog even een frisse neus te halen voordat ze naar bed gaan. Natuurlijk wil Roosje dan ook even door de Nieuwstraat slenteren en in de etalages van de kledingwinkels kijken. In de verte naderen twee stellen die blijkbaar hetzelfde idee hebben opgevat. Ze zijn druk met elkaar in gesprek en lopen in de richting van Joseph en Roosje. Wanneer het viertal tot op ongeveer vijftig meter afstand is gekomen houdt het even halt voor overleg. Dan steken ze over en vervolgen hun weg aan de overkant van de straat, zonder Roosje en Joseph een blik waardig te gunnen.

Roosje is woedend. 'Ik ken die jongens,' zegt ze tegen Joseph. 'Die kwamen vroeger altijd met hun moeder in de bakkerij. Ik heb ze jarenlang een stukje brood in hun handje gegeven, als ze even moesten wachten in de winkel. Zeker weten dat ze mij kennen. Wat is dit nou weer, zijn we besmettelijk of zo? Walgelijk.'

Ze kiezen een nieuwe strategie. Voortaan zullen ze wanneer tegenliggers naderen opsplitsen en ieder aan een andere kant van de straat gaan lopen, de rug recht. Niemand ontloopt voortaan de Sylvesters. (p. 135)

Mensen die gediscrimineerd worden voelen zich vaak een slachtoffer en gedragen zich ook zo. Zij geven anderen de schuld en doen er verder niets mee. Maar dat is niet iets wat Joseph deed. Hij maakte juist gebruik van de vooroordelen die er over hem bestonden. Dit deed hij met name als hij op de markt stond.

Vanaf de allereerste zondag is de verkoop een succes. De mensen zijn enorm benieuwd naar wat die exotische vreemdeling aan te bieden heeft en willen de mentholpastilles allemaal uitproberen. Maar bij lang niet iedereen vallen ze in de smaak. Als iemand een vies gezicht trekt, legt Joseph geduldig uit dat hun keel en amandelen zwaar verwaarloosd zijn en moeten wennen aan de pastilles.

'Iedere dag een paar en na enkele weken is het effect goed merkbaar,' legt hij uit. Hij verkoopt er meteen een tweede doosje bij, zodat men even voort kan.

Pas na enkele weken komt de tandpasta weer ter sprake. Het is zondagavond. De vogeltjesmarkt is al geruime tijd afgelopen en hij zit met Mathis gezellig door te zakken in hun stamkroeg. Joseph heeft goed verdiend die dag en bestelt het ene rondje na het andere.

'Ik weet nog niet zo goed, hoe ik het gaan aanpakken met die tubes schuurpasta voor de tanden,' zegt Joseph. 'Heb jij een idee, Mathis?'

'Ga ermee in de dierentuin staan,' roept Mathis jolig. 'Of verkoop het als het zwarte wondermiddel.'

Ze hebben de grootste lol en zijn al aardig aangeschoten. Samen kramen ze een enorme hoeveelheid onzin uit. Andere gasten kijken af en toe geërgerd naar hun tafeltje. Joseph, die wel gewend is dat mensen hem aanstaren, kijkt met de groots mogelijke lach op zijn gezicht terug. Dan maakt Mathis de opmerking die het leven van Joseph definitief zal veranderen:

'Kijk jou nou eens lachen met die zwarte kop en dat hagelwitte gebit van je. Jij bent zelf het beste voorbeeld van hoe die schuurrommel zijn werk doet. Dat moet je de mensen uitleggen, want iedereen wil wel zo'n gebit.'

Joseph is al aardig beneveld, maar de essentie dringt direct tot hem door.

'Verdomd, Mathis. Jij bent geniaal, dat is het. Die tandpasta is het geheim van het zwarte ras. Een natuurproduct dat helpt om de tanden gezond te houden. Kom, we nemen er nog een.'

'BABAJABA Menthol tandpasta. Het natuurgeheim van het zwarte ras.'

Die tekst heeft Joseph in het najaar van 1923 groot op een houten bord gekalkt, dat hij meeneemt naar de markt, zodat ook de mensen die wat verder weg staan het kunnen zien, als hij zijn verkooppraatje afsteekt. (p.60)

Besprek met de leerlingen of zij bekend zijn met discriminatie. Hebben zij er zelf ervaring mee? Of kennen zij voorbeelden uit hun omgeving of uit het nieuws?

Hierbij kunt u bijvoorbeeld denken aan het debat over de komst van vluchtelingen en de bouw van asiellooserscentra. Hoe reageren mensen op deze zaken? En als mensen negatief reageren, waarom is dat zo? Hebben zij gelijk?

Joseph demonstreert zijn tandpasta op de markt.

III. Inleiding op het debat

Discriminatie, het buitensluiten van (groepen) mensen komt helaas nog altijd voor. Ook in Nederland, al is het volgens de wet verboden. In de Grondwet staat in het allereerste hoofdstuk, in artikel 1, het volgende:

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

Maar wanneer is iets discriminatie? En wanneer niet? Daarover is men het niet altijd eens. Daarom gaan de leerlingen met elkaar over het thema in debat. Dat gaat als volgt:

- De klas wordt in twee groepen verdeeld: de pro-groep en de contra-groep. De pro-groep is het eens met de stelling, de contra-groep is tegen de stelling.
- De twee groepen worden in twee rijen of blokken van stoelen tegenover elkaar geplaatst.
- U legt een stelling voor en toont via het digibord meer informatie (zie onder). De leerlingen mogen in die tijd aantekeningen maken.
- De groepen kunnen hierop reageren. Maar zij moeten het óf eens óf oneens zijn.
- Wie het woord wil, staat op. Maar spreken mag pas als u, de debatleider, de leerling het woord geeft.
- Het debat over een stelling duurt maximaal tien minuten.

IV. Het debat

De stellingen die u poneert zijn de volgende:

1. *'Het is goed dat de term Negerzoen niet meer gebruikt wordt, want de term is racistisch en daarmee is het discriminatie.'*

Bron:

<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1690081/2006/03/24/Nederland-eet-nooit-meer-negerzoenen.dhtml>

2. *'Musea hoeven bordjes in hun gebouw niet te vervangen, ook al staat er bijvoorbeeld 'neger' of 'indiaan' op. Het heeft niets met discriminatie te maken.'*

Bron: <http://nos.nl/artikel/2074079-rijksmuseum-schrapt-woorden-als-neger-en-indiaan.html>

3. *'Het liedje 'Moriaantje' hoeft niet verboden te worden, want het is niet kwetsend voor donkere mensen.'*

Bron: <http://www.kinderliedjes.info/moriaantje/>

4. *'Zwarte Piet moet verboden worden want het is discriminatie'.*

Bron: <http://jeugdjournaal.nl/artikel/567293-veel-discussie-over-zwarte-piet.html>

V. Nabespreking

Bespreek met de leerlingen het debat. De volgende zaken kunnen aan de orde komen:

- Hoe vonden de leerlingen de stellingen?
- Welke stelling vonden zij het spannendst/moelijkst/etc.?
- Hoe vonden de leerlingen het om argumenten te bedenken?
- Hoe vonden de leerlingen het om alleen argumenten die bij hun groep hoorden te bedenken?
- Waren de leerlingen het vaak eens met wat zij moesten zeggen, of waren zij het ook vaak eens met de tegenpartij?
- Kunnen de leerlingen zeggen wat discriminatie is?

Les 3: Taal

Deze les sluit aan bij het domein Participatie van actief burgerschap. De leerlingen vergaren kennis over de basiswaarden en mogelijkheden voor inspraak en vaardigheden en houdingen die nodig zijn om op school en in de samenleving actief mee te kunnen doen.

I. Introductie

Joseph viel op in Hengelo omdat hij een donkere huidskleur had en zich bijzonder kleepte. Ondanks dat hij anders was dan de andere inwoners van Hengelo in die tijd, verstopte hij zich niet. Hij wilde juist deel uitmaken van de Hengelose samenleving. Dat heet integreren.

Op welke manieren kan je als je ergens nieuw komt wonen kennismaken met de inwoners van die plaats? Hoe kan je onderdeel uit gaan maken van die gemeenschap en dus integreren?

Bespreek het antwoord aan de hand van hoe Joseph het deed:

Joseph probeerde op verschillende manieren te integreren. Zo werd hij lid van de plaatselijke bokscub en van de konijnenfokvereniging. Ook ging hij vaak biljarten in de Hengelose cafés. Ook probeerde hij snel de taal te leren.

Joseph als lid van de Hengelose Sportvereniging 'Kracht Door Oefening'.

Joseph besluit te solliciteren bij een hotel. In het Engels en Frans en in heel behoorlijk Duits, kan hij alle internationale reizigers te woord staan. Het Nederlands denkt hij vanzelf wel op te pikken. Dagenlang trekt hij door de stad en brengt hij bij het ene hotel na het andere zijn diensten onder de aandacht. Omdat hij in Philadelphia verkoper is geweest en daardoor ook redelijk administratief onderlegd is, denkt hij een baantje te kunnen bemachtigen achter een receptiebalie. Maar keer op keer krijgt hij nul op het rekest. Een zwarte die ook nog eens geen Nederlands spreekt achter de receptiebalie van hun hotel, dat gaat ze te ver. Hotel Astoria heeft een ander baantje voor hem. Eén waar hij volgens de meedenkende en Frans sprekende eigenaar geknipt voor is. Die van portier. Het betaalt niet riant, maar Joseph hoeft niet lang na te denken. Hij grijpt de kans met beide handen aan en kan een paar dagen later al beginnen. (p.55)

II. Twengels

Joseph sprak verschillende talen, zoals Frans en Engels. Toen hij in Nederland kwam leerde hij Nederlands en ook sprak hij een woordje Twents. Hierdoor sprak hij een mix van verschillende talen wat de mensen Twengels noemden. Joseph vond het belangrijk om de taal te leren, omdat je op die manier echt deel van de samenleving uit kunt maken.

Een uitspraak van Joseph in het Twengels is bewaard gebleven en gaat als volgt:

'My name is dr. J.C.P. Sylvester. Ik trachten my zo good mogelijk verstaonbaar te maken. I come from California – America en mien vader en mien moeder waren mensenvreters. Ik bin Swart van boeten, maor mooi van binnen en you Hengeler bint mooi van boeten, maor pikswart van binnen. Kiek daor een sportieve keerl, mooi pak an, mooie meid an de arm, maor een gebit als een kerkhof. Jullie schrob de street, hark de tuin en wash de hond, maor when you smorns opstao, you stink oet de bek as 'n rioolputje. Churchill, Stalin, Amsterdamse Jantje, they all stink oet de bek. Onze lieve Heer gaf you taandn om good te verzorgen en niet om ze te laten wegrotten. De mestvaalt heurt achter 't hoes en niet in de bek. Er is maor één oplossing, you must daaglijks de taandn poetsen met Menthol Babajaba Tandpasta. Het geheim van Menthol Babajaba Tandpasta is dat it is een natuur-produkt. Het maakt de taandn prachtig wit, geeft a heerlijke frisse smaak in de mond, is absolutely anti-septisch en voordelig in gebruik. Het is the natuur-geheime geneesmiddel van het zwarte ras, het schuimt wel, maar het krast niet en het doodt miljoenen ziektekiemen. You can deze tandpasta nu al direct by my kopen, maor by my you can niet poffen, probeer dat maor by die kapitalisten. Ik bin maor een arme grösneger, dus wel direct betaaln.' (p. 146)

Bespreek met de leerlingen wat Joseph zegt. Is het moeilijk om te begrijpen wat hij bedoelt?

III. Straattaal

Ook nu, in ons land, spreken sommige mensen een taal die een mix is van verschillende talen. Dit wordt straattaal genoemd. Straattaal is Nederlands met een andere taal erdoorheen gemengd. Bijvoorbeeld Engels, Turks, Marokkaans-Arabisch, Berbers, Surinaams en/of Papiamentu. De gezamenlijke taal zorgt voor verbroedering en versterkt de groepsidentiteit.

De taal is voortdurend in ontwikkeling: er verdwijnen woorden en er komen nieuwe woorden bij. Ook veranderen woorden soms van betekenis.

Vraag: Straattaal is ontwikkeld door jongeren die zich afzetten tegen de Nederlandse cultuur. Daarmee is straattaal anders dan het Twengels van Joseph Sylvester. Waarom is dit zo?

Antwoord: Joseph wilde graag deel uit maken van de samenleving. Daarom probeerde hij de taal te leren. Omdat hij verschillende talen sprak werd het een mengelmoes. Mensen die hedendaagse straattaal spreken zetten zich met hun mengtaal juist af tegen de samenleving.

Op radio en televisie wordt soms als grap gebruik gemaakt van straattaal.

Een aantal voorbeelden gaan we nu bekijken. Opdracht is om in grote lijnen op te schrijven wat er verteld wordt. Als het nodig is kunnen woorden opgezocht worden in het straattaalwoordenboek: <http://www.straatwoordenboek.nl/>.

De fragmenten zijn:

1. Commercial waarin oude dames koffiedrinken:

<https://www.youtube.com/v/ATJ-DqKyRxQ>

2. Straattaalversie van Lingo:

<https://www.youtube.com/v/k5NGB1pNFB8>

3. Het nieuws in straattaal:

<https://www.youtube.com/v/Bcxf9ElaElo>

Hoe lastig was dit?

IV. Nabespreking

Mensen die uit een land buiten de Europese Unie komen en in Nederland willen wonen, moeten verplicht inburgeren. Bespreek met de leerlingen het volgende:

- Waarom is inburgeren verplicht?

Het stimuleert nieuwkomers om actief deel te nemen aan de samenleving, en zo snel mogelijk economisch zelfstandig te worden. Door het volgen van een opleiding, waarbij kennis van de maatschappij en taal essentieel is, wordt de kans op werk vergroot.

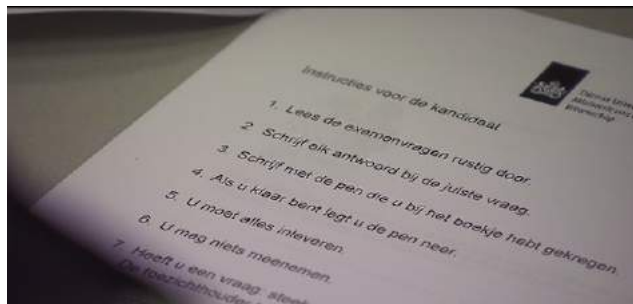
- Is taal belangrijk bij inburgeren? Waarom wel of niet?

Als je de taal spreekt van het land waar je gaat wonen kan je echt deel uitmaken van de samenleving.

- Denk je dat Joseph Sylvester het vervelend of juist prettig had gevonden als hij nu geleefd zou hebben en zou moeten inburgeren?

Joseph wilde graag integreren en deed hiervoor zijn best. Zo probeerde hij onder andere de taal te leren en ging hij naar plekken waar hij mensen kon ontmoeten. Hoogstwaarschijnlijk zou hij het inburgeren van deze tijd niet erg hebben gevonden. Waarschijnlijk had hij dankbaar gebruik gemaakt van de hulp die hij hierbij zou kunnen krijgen.

U kunt via de website <https://www.inburgeren.nl/examen-doen.jsp> met de leerlingen bekijken wat het examen inhoudt.

Zo staat hij aan het einde van die week vol trots voor de deur van het hotel. In een prachtig zwart piccolopak, met goudkleurige knopen op de lange jas en een hoge hoed die eigenlijk net iets te groot voor hem is. Daar moet hij nog iets aan laten doen. Maar het staat hem voortreffelijk en hotel Astoria is een attractie rijker. Daar word je in drie talen welkom geheten door een echte 'neger-piccolo', die met een stralende lach je koffers draagt en op je kamer bezorgt. Joseph heeft zo eindelijk het felbegeerde baantje dat hem moet helpen het Nederlands onder de knie te krijgen. Mevrouw Billiet helpt hem daarbij. Ze heeft duidelijk een zwak voor haar nieuwe en gezellige huurder. Als ze 's avonds klaar is met haar werkzaamheden en ze Joseph na een lange werkdag de herberg binnen ziet komen, vraagt ze hem de hemd van zijn lijf. In het Nederlands. En als Joseph, afgemat van de dag in het hotel, in het Frans of Engels wil antwoorden, zegt ze dat ze hem niet verstaat. Joseph moet haar dan vertellen wat hij heeft gedaan en heeft beleefd. De eerste weken komt er weinig zinnigs uit zijn mond. Na een paar maanden kan hij echter al wat korte verhalen vertellen. Mevrouw Billiet geeft hem een oud en vergeeld boek met Nederlandse grammatica, en ook dat helpt aanzienlijk. Een jaar later spreekt Joseph al heel behoorlijk Nederlands, doorspekt met Engelse woorden en zinnen. Vooral op zondag oefent hij er lustig op los. Hij gaat dan naar de vogeltjesmarkt aan de Oude Vaartplaats. Daar wordt pluimvee verkocht, maar ook allerhande handelswaar, antiek, kleding en schoenen. Joseph komt er graag. Zijn handelsbloed borrelt dan in zijn aderen. Hij is en blijft er een bezienswaardigheid, waar iedereen wel een praatje mee wil maken. (p.55)

Les 4: Een eigen plakboek

Deze les sluit aan bij het domein Identiteit van actief burgerschap. Dit gaat over het verkennen van de eigen identiteit en die van anderen; voor welke (levensbeschouwelijke) waarden sta ik en hoe maak ik die waar?

I. Introductie

Een manier waardoor wij Joseph Sylvester nu kennen is door zijn plakboek. Doordat hij wat hij belangrijk vond in het boek plakte, hebben wij nu een beeld van wie hij was.

De leerlingen gaan zelf ook een plakboek maken. Door dit plakboek kunnen zij duidelijk maken wie zij zijn en wat zij belangrijk vinden. De opdracht is als volgt:

Stel je voor: je komt ergens waar mensen jou niet kennen. Om jezelf voor te stellen ga je een plakboek maken. Net als Joseph schrijf en plak je hierin dingen over jezelf en over wat jij belangrijk vindt. De opbouw is als volgt:

1. Dit ben ik!

Stel je kort voor; het is een soort samenvatting.

2. Familie en vrienden

Laat zien wie jouw familieleden zijn: wie zijn jouw ouders, word je door iemand anders opgevoed, heb je broers of zussen, heb je veel ooms en tantes, neven en nichten, zijn er huisdieren die belangrijk voor jou zijn?

3. Idolen

Is er een sporter die een voorbeeld voor jou is, of misschien een zanger of zangeres, of iemand van de televisie? Of misschien is er iemand die dichter bij jou staat – bijvoorbeeld een familielid – jouw voorbeeld.

4. Vereniging en/of sport

Laat zien als je bij een vereniging hoort (zoals de scouting of het muziekcorps) of bij een sportclub.

5. Belangrijke gebeurtenissen

Wat is er in jouw leven gebeurd dat nu nog belangrijk voor jou is? Heb je misschien de bruiloft van jouw ouders meegemaakt, of ben je verhuisd? Of is er misschien iets minder leuks geweest wat belangrijk voor jou was?

6. Belangrijke plaatsen

Denk hierbij aan de plaatsen waar je op vakantie of tijdens een dagje weg bent geweest, of plaatsen waar je gewoond hebt.

7. Mijn advertentie

Joseph Sylvester plaatste advertenties in de krant waarmee hij liet zien wie hij was, wat hij deed en waar hij goed in was. Kan jij ook zo'n advertentie over jezelf maken? Prijs jezelf bijvoorbeeld aan omdat je goed piano kunt spelen, koekjes kunt bakken, kunt voetballen of heel goed op dieren kunt passen.

U kunt er voor kiezen om de leerlingen een papieren plakboek te laten maken. Indien u hiervoor kiest kunt u voor iedere leerling het document 'Mijn plakboek' uitprinten. Dit document vindt u via http://www.artikel1overijssel.nl/?page_id=1309 of <http://www.sylvestermenthool.nl/lesmateriaal.htm>. Dit document geeft aan wat de leerlingen moeten doen. Idee is dat de leerlingen op hun eigen manier tonen wie zij zijn: ze kunnen tekenen, schrijven, plakken, enzovoorts.

Een andere optie is om de leerlingen een digitaal plakboek te laten maken, in bijvoorbeeld Word of PowerPoint. De leerlingen kunnen er foto's, teksten en afbeeldingen in verwerken. Voordeel van een digitaal plakboek is dat er ook bewegende beeldfragmenten of geluidsfragmenten in verwerkt kunnen worden. Indien u voor deze optie kiest kunt u de opdracht via het digibord aan de leerlingen tonen. Hierbij kunt u gebruik maken van het document 'Opdracht plakboek' dat u via de bovengenoemde websites kunt vinden.

II. Verwerking

Als de leerlingen de opdracht duidelijk hebben kunnen zij starten. Deel aan hen de aandachtspunten uit (op papier of via het digibord). Middels http://www.artikel1overijssel.nl/?page_id=1309 of

<http://www.sylvestermenthool.nl/lesmateriaal.htm> kunnen zij ter inspiratie nogmaals het dagboek van Joseph Sylvester bekijken.

De leerlingen kunnen op papier een plan maken. Daarna kunnen zij materialen verzamelen. Als zij alles compleet hebben kunnen zij er een echt plakboek van maken.

III. Presentatie

Als afsluiting van 'Menthol: Zwart in een witte wereld' worden de plakboeken aan elkaar gepresenteerd. Dat kan klassikaal, maar ook schoolbreed. Zo kunnen de plakboeken bijvoorbeeld ook tijdens een ouderavond of feestavond gepresenteerd worden.

Met dank aan...

...Museum Hengelo

Het museum heeft het dagboek van Joseph Sylvester beschikbaar gesteld.

De Menthol collectie in Museum Hengelo bestaat uit verschillende voorwerpen uit het leven van Menthol: plakboeken, zijn beroemde wandelstok en zijn hoge hoed.

Museum Hengelo

Beekstraat 51

7551 DP Hengelo OV

074 2594216

info@museumhengelo.nl

www.museumhengelo.nl

...Frank Krake

Frank Krake is de auteur van het boek 'Menthol'. Hij heeft delen uit het boek voor de doeleinden van het lesprogramma beschikbaar gesteld.

'Menthol' is een uitgave van Uitgeverij Achtbaan:

www.uitgeverijachtbaan.nl

info@uitgeverijachtbaan.nl

www.facebook.com/mentholboek

Twitter: @mentholboek

Artikel 1 Overijssel

Artikel 1 Overijssel is een laagdrempelige voorziening, waar slachtoffers van discriminatie direct en kosteloos hulp kunnen krijgen. Bovendien heeft Artikel 1 Overijssel een belangrijke signaalfunctie waar het gaat om structurele patronen van discriminatie. Artikel 1-organisaties vormen een essentiële informatiebron voor landelijke antiracisme organisaties, maar ook voor overheids- en maatschappelijke instellingen.

Een andere taak van Artikel 1 Overijssel is het uitvoeren van projecten die als doelstelling hebben bij te dragen aan de positieve beleving van de multiculturele samenleving. Deze projecten zijn gericht op integratie en wederzijdse acceptatie.

Tevens verzorgt Artikel 1 Overijssel voorlichting. Het werken aan bewustwording, het tegengaan van vooroordelen, het mobiliseren van positieve krachten in de samenleving zijn de doelen van deze taak. Artikel 1 Overijssel geeft voorlichting, advies en informatie, zowel aan individuen (scholieren, studenten, journalisten, enzovoort) alsook aan groepen.

In het kader van haar doelstellingen heeft Artikel 1 Overijssel 'Menthol: Zwart in een witte wereld' ontwikkeld.

Oldenzaalsestraat 3

7511 DV Enschede

053 4302299

info@artikel1overijssel.nl

www.artikel1overijssel.nl